

Nr 16.

Av herr Bergh, Ragnar, om utredning rörande statens övertagande av kostnaderna för byggnader för det statliga och det av statens medel understödda kommunala skolväsendet.

I fråga om bestridandet av kostnaderna för uppförande och underhåll av läroverk och åtskilliga därmed jämförliga slag av byggnader gäller för närvarande i regel följande.

I samband med att en realskola, ett högre allmänt läroverk, ett tekniskt läroverk e. d. förlagts till en viss ort, har den kommun, till vilken läroanstalten kommit att förläggas, fått förbinda sig att på egen bekostnad låta uppföra läroverksbyggnaden, förse rektor med bostad eller till honom utbetala hyresersättning samt anskaffa inredning och i vissa fall inventarier till undervisningslokalerna. Även underhållet härav åvilar kommunen.

Denna anordning tedde sig ganska naturlig på en tid, då ett läroverk besöktes så gott som uteslutande av läroverkskommunens egen ungdom. Ett allmänt läroverk betraktades av denna anledning då för tiden trots sin statliga karaktär på ett helt annat sätt än nu som en läroverksortens egen skola. Det ansågs ganska naturligt, att den förmån, som förekomsten av en dylik läroanstalt på orten utgjorde, borde föranleda läroverkskommunen att sörja för undervisningslokaler och rektorsbostad.

I samband med de senaste decenniernas ökade och utjämnade välstånd samt förbättrade kommunikationer och på grund av den efter 1927 ändrade anknytningen mellan folkskola och realskola ha emellertid läroverken i stigande omfattning kommit att rekryteras från orter utanför läroverkskommunerna. De av 1945 års riksdag beslutade s. k. landsbygdstipendierna komma helt visst att verka i samma riktning. Läroverksortens egen ungdom har, såsom naturligt är, inga företräden i fråga om intagning framför utom orten boende. Man kan därför fråga sig, varför den kommun, i vilken läroverket är beläget, skall ha större förpliktelser i fråga om lokalanskaffningen än andra. Läroverkets placering på orten är naturligtvis en mycket stor förmån för elevernas målsmän men däremot icke för kommunmedlemmarna som sådana i annan mån än läroverket tillför kommunen inkomster. Men skatteintäkterna från den vid läroverket anställda personalen äro obetydliga i jämförelse med de årliga utgifterna för amortering och förräntning av nedlagt byggnadskapital samt för underhåll och

andra omkostnader. För de kommunmedlemmar, som icke ha eller haft egna barn i läroverket, utgör förläggningen ett onus. Från den nu anlagda synpunkten ter det sig sålunda allt mindre hållbart, att skattebetalarna i läroverkskommunen skola ensamma bestrida lokalkostnaderna för en statens läroanstalt.

Den särställning, som läroverkskommunerna sålunda intaga, ter sig anmärkningsvärd även mot bakgrunden av 1945 års riksdags beslut om statsbidrag till folkskolebyggnader.

Bortsett från de s. k. statsfolkskolorna i nordligaste Sverige ha kommunerna sedan gammalt själva bekostat uppförande av sina folkskolebyggnader. Sedan 1936 har statsbidrag härtill utgått med omkring hälften av kostnaderna, och i fråga om bidragets relativa storlek har därvid ingen åtskillnad gjorts mellan olika skoldistrikt. Från och med i år utgår dock detta bidrag med olika kvoter i förhållande till det kommunala skatteunderlaget per kommunmedlem. I jämförelse med förut utgående bidrag få somliga kommuner sålunda mera än förr och somliga mindre. Som allmän regel torde få anses gälla, att läroverkskommuner få vidkännas en reduktion. Följaktligen få läroverksorternas skattebetalare i sin egenskap av kommunmedlemmar betala en förhållandevis större andel än förr av kostnaderna för sina folkskolebyggen och i sin egenskap av skattskyldiga till staten via kronoskatten betala en större andel än förr av kostnaderna för folkskolebyggen i andra kommuner. Ätminstone ur vissa synpunkter kan det anses rimligt, att så sker till en viss gräns, och ovannämnda riksdagsbeslut torde få anses innebära en principiell anslutning till denna form av interkommunal skatteutjämning. Men samtidigt torde få anses vara ostridigt, att när läroverkskommunerna sålunda förlorat den tidigare jämställdheten i bidragshänseende, framträder den ekonomiska bördan beträffande kostnaderna för läroverksbyggnaderna i desto starkare dager.

Ovan anförda synpunkter torde få anses vara giltiga icke blott beträffande byggnader för realskolor och högre allmänna läroverk utan även i fråga om tekniska läroverk av olika slag och i viss omfattning även om sådana kommunala läroanstalter som kommunala flickskolor, högre folkskolor, kommunala mellanskolor, kommunala yrkes- och lärlingsskolor, andra kommunala verkstadsskolor än centrala verkstadsskolor, vidare handelsgymnasier med flera läroanstalter med kommun som huvudman. Om samtliga nu uppräknade gäller, att rekryteringen i stigande omfattning sker från annan ort än den, dit skolan är förlagd, medan byggnadsskyldigheten fortfarande helt åvilar förläggningsskommunen.

Det synes knappast vara hållbart att i fråga om statens bidragsgivning till det allmänna skolväsendet göra en principiell åtskillnad mellan anstalter för obligatorisk undervisning och andra, alldenstund det i bägge fallen rör sig om ett statens intresse, å ena sidan att sörja för en god folkbildning och å den andra att befrämja en tillfredsställande yrkesutbildning och sörja för

den högre undervisningen. Allra minst torde det kunna anses principiellt riktigt, att statliga undervisningsanstalter skola bekostas med kommunala medel, under det att somliga kommunala sådana delvis bekostas av statsmedel. Så länge det uppehålls en åtskillnad i uttaxeringshänseende mellan stat och kommun, synes det i princip vara riktigt, att statliga anordningar helt bestridas med statliga medel och kommunala anordningar med kommunala medel, i sistnämnda fall med de statsbidrag, som önskvärdheten att åstadkomma en utjämning av skattetrycket kan motivera. Betraktas problemet uteslutande ur skatteutjämningsynpunkt, torde till stöd för uppfattningen att statliga läroanstalter böra helt bekostas av statsverket kunna anföras, att utjämningsynpunkten blir tillgodosedd i samma mån som uttaxeringsenheten vidgas.

Under hänvisning till vad ovan anförts hemställs,

att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t begära utredning om huruvida och i vilken mån byggnader för det statliga och av statsmedel understödda kommunala skolväsendet utöver vad som redan sker böra bekostas av statsverket.

Stockholm den 15 januari 1946.

Ragn. Bergh.
